

KATARZYNA MAZUR-KULESZA <https://orcid.org/0000-0001-8947-7531>

Muzeum Uniwersytetu Opolskiego

Wzgórze Uniwersyteckie – historia i zabytki

ABSTRACT

University Hill – history and monuments

This article presents the history and present of a unique part of the city, which is the University Hill, the highest hill of Opole, located within the Old Town. It is 165 m above sea level. It used to be called the Limestone Hill (Kalgberg) because a quarry and limestone pit existed here in medieval times. This place with its architecturally charming building, is steeped in the legend of St. Adalbert and the historical tradition of a university inserted into the walls of a Dominican monastery. The space of University Hill around the complex of historic buildings is filled with galleries of works of art and artistic sculpture, statues, plaques, columns, obelisks and monuments of cultural and historical significance. It is also here, on the eastern side of the hill, that the second gallery – of the creators of Polish song – is located. The grave and sculpture of Senator Edmund Osmańczyk are located in this special place in Opole.

The aim of the article is to present the history and monuments of the University Hill, which will allow Opole citizens and tourists to get to know the history of this place better. The publication emphasises the importance of the beautifully arranged corner of Opole with its salvaged monuments, which have become part of the city's history and culture and have been preserved as a lasting national heritage.

Keywords: University Hill, St Adalbert's Chapel, history, monuments

Słowa kluczowe: Wzgórze Uniwersyteckie, kaplica św. Wojciecha, historia, zabytki

Według naszego rozeznania, na Śląsku, w Poznańskim, w Brandenburgii i na Pomorzu nie ma takiej miejscowości, która byłaby w stanie dostarczyć takiego produktu, jaki się otrzymuje z opolskiego wapienia. Jak wykazały próby, masa staje się twarda jak kamień i jest prawie niezniszczalna.

Friedrich Wilhelm Grundmann¹.

Wzgórze Uniwersyteckie w Opolu, zwane Górką, jest najwyższym wzniesieniem w obrębie starego miasta. Osiąga wysokość 165 m ponad poziom morza, a w swej ponad 1000-letniej historii było różnie określane. W średniowieczu nazywano je Górą Wapienną (*Kalkberg*)², ponieważ istniały tu kamieniołom i wyrobisko kamienia wapiennego oraz piece, w których wypalano wapno (pod cienką warstwą gleby znajdują się ilaste margle i wapień, stanowiące doskonały surowiec do produkcji cementu).

Wzgórze otaczały żyzne pola, wśród których powstawały folwarki³. Sadzono w nich drzewa owocowe oraz uprawiano winorośl, co znalazło odzwierciedlenie w nazwach ulic przylegających do wzgórze. Kiedyś ulica Ogrodowa (*Gartenstrasse*) – dziś Henryka Sienkiewicza⁴, Polna (*Feldstrasse*) – obecnie Ludwika Waryńskiego⁵ oraz Folwarczna (*Vorwerkstrasse*), czyli dzisiejsza Stefana Żeromskiego⁶. W późniejszych czasach miejsce

¹ *75 Jahre Oppelner Portland Zement*, Oppeln 1933, s. 24. *Vide* też: T. Kudyba, *Opolskie białe złoto*, z cyklu „Cementownie Śląska Opolskiego: Grundmann”, <https://www.dladziedzictwa.org/2023/04/26/teresa-kudyba-opolskie-biale-zloto-z-cyklu-cementownie-slaska-opolskiego-grundmann/> [dostęp: 26.04.2023].

² Prawdopodobnie wzdłuż murów miejskich przepływał potok wypływający z Góry Wapiennej (*Kalkberg*). Dzisiejszy plac Kopernika. *Vide* R. Sękowski, *Opole: rozwój przestrzenny miasta do końca XVII wieku (szkice i wypisy źródłowe)* [w:] *Studia i teksty źródłowe z dziejów księstw opolskiego i raciborskiego*, z. 3, Opole 2013, s. 15.

³ Folwarki na ziemiach polskich istniały już w średniowieczu i wg Andrzeja Wyczańskiego rozpowszechniły się już w XIII wieku, najbardziej w dobrach kościelnych. Budynek folwarczny otaczały podwórza, które rozciągało się z jednej strony dworu, podczas gdy ogród warzywny i sad znajdowały się zwykle z drugiej. W ogrodach rosły jabłonie, grusze, śliwy i wiśnie. A. Wyczański, *Studia nad folwarkiem szlacheckim w latach 1500–1580*, Warszawa 1960, s. 140.

⁴ Ulica Henryka Sienkiewicza: Garten Gässchen 1842 AP 3031; DieobereCarls-Strasse 1859 P; Oberenkarlsstraße 1876–1878 AP 3058; Garten Str. 1894 P, 1933 P; Gartenstr. 1934/1935 Ein., 1941–1942 AP 3099, 1943 P; Sienkiewicza 1945 W; Henryka Sienkiewicza 24.02.1948 AP 192. Ulica została wytyczona poza murami miejskimi, gdzie znajdowały się ogrody, które upamiętniono w niem. GartenStr. W połowie XIX wieku na krótko pojawiło się nowe określenie ulicy: DieobereCarls-Strasse – ponieważ stanowiła ona przedłużenie ulicy Carls Str., a urzędnicy uzasadniali tę zmianę tym, że ulica prowadziła w kierunku miejscowości Carlsruhe (dziś Pokój) oraz Karlsmarkt (dziś Karłowice). Człon „obere” informował, że była ona położona wyżej, w górnej części, co odpowiada rzeczywistości. Nazwa powojenna ma charakter pamiątkowy. *Vide* M. Choroś, Ł. Jarczak, *Ludzie i historia w nazwach ulic Opola*, Opole 2010, s. 110.

⁵ Ulica Ludwika Waryńskiego: Feld Straße 1865 AP 3031 i 1894 P; Feldstr. 1909 Adres., 1934/1935 Ein., 1937 Adres. I 1938 P; Stefana Czarneckiego 1945 W; Polna 1945 AP 192, 1948 P; Ludwika Waryńskiego 30.04.1951 U; Waryńskiego, dawniej Polna, Czarneckiego 1961 W. W tym miejscu były dawniej pola, ogrody i podmiejskie folwarki, stąd początkowo ulicę określono jako Feldstr.: Feld ‘pole’ (ze względu na swój podmiejski charakter ta część Opola została jeszcze upamiętniona w nazwie Garten Str. – dziś Sienkiewicza i Vorwerkstr. – dziś Żeromskiego). *Ibidem*, s. 130.

⁶ Ulica Stefana Żeromskiego: Vorwerks-Str. 1859 P; Vorwerksstraße 1865 AP 3031; Vorwerk Str. 1894 P; Vorwerkstr. 1909 Adres.; Vorwerk Str. 1927 P; Vorwerkstr. 1934/1935 Ein., 1943 P; Folwarczna 1945 W; Stefana Żeromskiego 1945 AP 192; Żeromskiego Stefan 1948 P; Żeromskiego, dawniej

to nazywano Wzgórzem Wojciechowym, Dominikanów, Klasztornym, Zamkowym, a nawet Opolskim Akropolem. Celem artykułu jest zaprezentowanie historii i zabytków Wzgórza Uniwersyteckiego, co pozwoli opolanom i turystom lepiej poznać dzieje tego miejsca. W publikacji podkreślono znaczenie pięknie zaaranżowanego zakątka Opola z odratowanymi zabytkami, które wpisały się w historię miasta i jego kulturę, zachowały się jako trwałe dziedzictwo narodowe.

Wprowadzenie, czyli zanim klasztor Dominikanów na wzgórzu wzniesiono

Pierwsza wzmianka o grodzie Opole pochodzi z IX wieku. Wspomina o nim anonimowy Geograf Bawarski, wymienia plemię *Opolini civitate*, a także przedstawia opis grodów i ziem na wschód od Łaby i z północnej strony Dunaju⁷. W drugiej połowie X wieku Śląsk został włączony do państwa pierwszych Piastów⁸, a potem znalazł się w orbicie wpływów politycznych Czech. Zagrożenie militarne i konieczność obrony doprowadziły do powstania pod koniec X lub na początku XI wieku grodu opolskiego, jako jednej z osad obronnych Mieszka I i Bolesława Chrobrego⁹. W związku z tym badacze i historycy wysuwają wielce prawdopodobną hipotezę, że biskup praski Wojciech Sławnikowic, wizytując tereny zarządzanego przez siebie biskupstwa, dotarł do grodu Opole. W legendzie¹⁰ jest mowa o wzgórzu, z którego biskup Wojciech miał głosić swoje kazania. Zapisał ją także Józef Lompa, podobną opowieść utrwalił Gustaw Morcinek. W ten sposób spłotyły się legenda i faktografia, pobudzając wyobraźnię i ożywiając historię wzgórza, które obrosło legendą, stając się tematem licznych dyskusji i sporów między historykami i archeologami. O św. Wojciechu głoszącym na wzgórzu kazania pisał w 1844 roku Józef Lompa. Mianowicie w publikacji *Pielgrzym w Lubopolu, czyli Nauki wiejskie, szczególnie dla ludu szląskiego zastosowane* czytamy:

Folwarczna 1961 W. W tym miejscu był kiedyś podmiejski folwark, który upamiętniono w niem. nazwie ulicy Vorwerkstr.: *Vorwerk* 'folwark'. Jej tłumaczenie (Folwarczna) było pierwszą nazwą polską. *Ibidem*, s. 141.

⁷ F. Idzikowski, *Opole. Dzieje miasta do 1863 roku*, red. ks. S. Baldy, Opole 2002, s. 34–35; R. Horoszkiewicz, *Z przeszłości Opola*, Opole 1947, s. 5–8; J. Kaźmierczyk, *Czasy najdawniejsze* [w:] *Opole. Monografia miasta*, red. W. Dziewulski, F. Hawranek, Opole 1975, s. 28–29; S. Możdzioch, *Kasztelania opolska na tle wczesnośredniowiecznego Śląska* [w:] *Opole, gród, miasto, stolica regionu*, red. U. Zajączkowska, Opole 2002, s. 21–22; S. Rosik, *Opolini, Golensizi, Lupiglaa... ziemia opolsko-raciborska we wczesnym średniowieczu (uwagi w sprawie dyskusji historyków)* [w:] „*Sacra Silentii provincia*”. 800 lat powstania dziedzicznego księstwa opolskiego (1202–2002), red. A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 2003, s. 26–36; A. Buko, *Archeologia Polski wczesnośredniowiecznej. Odkrycia – hipotezy – interpretacje*, Warszawa 2011, s. 82–83; J. Siek, *Zamek górny w Opolu*, Opole 2022, s. 13–14.

⁸ S. Możdzioch, *Śląsk między Gniezmem a Pragą* [w:] *Ziemie polskie w X wieku i ich znaczenie w kształtowaniu się nowej mapy Europy*, red. H. Samsonowicz, Kraków 2000, s. 169–198; *idem*, *Początki grodu opolskiego w świetle źródeł archeologicznych* [w:] *Jak powstało Opole? Miasto i jego księżęta*, red. A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 2006, s. 11–22.

⁹ R. Sękowski, *op. cit.*, s. 12.

¹⁰ Została ona spisana w zaginionej obecnie średniowiecznej *Kronice dominikanów opolskich* i odтворzona przez Annę Pobóg-Lenartowicz na podstawie rękopisów dominikańskich z XVIII wieku. *Vide* A. Pobóg-Lenartowicz, *Święty Wojciech*, Kraków 2002.

W roku 984 (?) przybył do Opola, naówczas jeszcze małej osady z zamkiem warownym, i opowiadał tam na pagórku, gdzie teraz znajduje się kościół jego imieniem nazwany, niegdyś dominikański, Ewangelią Świętą. Na miejscu, gdzie miał kazanie, stanęła kaplica na cześć Najświętszej Panny Maryi, której on był osobliwym czcicielem tak, że na jej wystawienie pieśń *Bogurodzica* ułożył. Kościółek jako pierwszy podobno chrześcijański w tamtejszej okolicy, był przez Urbana drugiego w Smogorzowie poświęcony. Zachowała się aż do dziś dnia pamięć o podróży apostołskiej Wojciecha Świętego w tradycji, czyli ustnym podaniu, u rodaków naszych¹¹.

Gustaw Morcinek, pisząc *O przesławnym mieście Opolu słów kilka*, także wspominał o pobycie św. Wojciecha na Górcie¹². Prowadząc badania nad legendą o św. Wojciechu, autorka artykułu *Jak powstała legenda? Rola konwentu dominikanów opolskich w rozwoju kultu świętego Wojciecha*, Ewa Wólkiewicz wskazuje, iż:

Legenda ta przytaczana jest w kilku wersjach, różniących się istotnymi nieraz szczegółami, gdyż publikujący ją autorzy często korygowali wedle swego stanu wiedzy niekonsekwencje pierwszego jej zapisu, którym jest wzmianka w kronice dominikanów opolskich. Ponadto owa lakoniczna opowieść została ubarwiona w ludowej wyobraźni i w XIX wieku funkcjonowały rozmaite zbiory legend o cudach świętego, mające jednakże niewiele wspólnego z historyczną prawdą i też obecnie zupełnie zapomniane¹³.

Franz Idzikowski w wydanej w 1863 roku historii Opola pisał o dochodach miasta pochodzących m.in. z wyszynku wina oraz o żywnych wapieniach:

W Opolu na Górcie warstwa wapienna przebijała się na powierzchnię, przy czym złoża te występują tam w poziomych ławach, grubych na 3–12 cali. Złoża te mają kolor biały, gdzieniegdzie żółtawy czy też szaro-biały i zawierają sporo skamielin zwierzęcych. Kamień wapienny przechodzi w głąb w rodzaj margla spoczywającego na warstwie iłowo-piaskowej. Poniżej znajduje się warstwa wapienia muszlowego¹⁴.

O charakterze tej części miasta świadczą dawne nazwy ulic położonych u podnóża góry wapiennej: *Kalkstrasse* – dzisiejsza ul. Piwna¹⁵ i Kamienna¹⁶ (*Steinstrasse*) – do

¹¹ J. Lompa, *Pielgrzym w Lubopolu, czyli Nauki wiejskie, szczególnie dla ludu szląskiego zastosowane*, Lubliniec 1844.

¹² G. Morcinek, *O przesławnym mieście Opolu słów kilka*, Katowice 1970.

¹³ E. Wólkiewicz, *Jak powstała legenda? Rola konwentu dominikanów opolskich w rozwoju kultu świętego Wojciecha* [w:] *Opolskie drogi świętego Wojciecha*, red. A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 1997, s. 61.

¹⁴ F. Idzikowski, *op. cit.*, s. 30.

¹⁵ Piwna: amKalkberge 1838 AP 3207; Kalkberg 1865 AP 3031, Kalk Str. 1894 P; Kalkweg 1909 Adres.; Kalkstr. 1927 P, 1938 P; Wapienna 1945 AP 192 i 1945 W; Piwna 11.03.1947 AP 192, 1948 P; Piwna, dawniej Wapienna 1961 W. W tej części miasta widoczne jest do dziś znaczne zróżnicowanie terenu. Oddaje to pierwsza nazwa amKalkberge 'przy wzgórzu wapiennym'. Do późniejszej Kalkstrasse, tj. 'wapienna ulica' nawiązała pierwsza nazwa powojenna Wapienna, stanowiąca historyczną pamiętkę po wapiennikach i wyrobisku kamienia wapiennego na dzisiejszym pl. Kopernika. Piwna od wyszynku piwa. *Vide* M. Choroś, Ł. Jarczak, *op. cit.*, s. 87.

¹⁶ Kamienna: Stein Str. 1894 P, 1895 P, 1909 Adres., 1927 P i 1933 P; Steinstr. 1937 Adres. i 1938 P; Unii Lubelskiej 1945 W; Kamienna 1945 AP 192; Kamienna 1948 P; Kamienna, dawniej Unii

dziś zachował się jej fragment. W miejscu obecnego placu Kopernika było wyrobisko kamienia wapiennego, przy którym funkcjonowały piece wapienne. Johann Karl Stock, opolski lekarz, pasjonat historii miasta, w publikacji wydanej w 1805 roku pt. *Notizen von Oppeln über verschiedene Gegenstände*, dokonał porównania kamienia wapiennego pochodzącego z okolic Opola i innych miejscowości:

Opolska skała wapienna nie jest podobna do kamienia wapiennego w Tarnowie, Kamieniu Śląskim, Otmęcie, Krapkowicach czy w górach. Ta pierwsza nie ostaje się na powietrzu, rozpada się i przemienia w ziemię. Do bielienia też się nie nadaje, bo jest żółta. Ważną za to jej właściwością jest to, że dobrze wiąże, również przy murowaniu w wodzie wiąże szybko i mocno. Druga jest biała, lepiej nadaje się do bielienia. Również kamień pozostaje na powietrzu trwały i może być użyty do murowania na otwartej przestrzeni, jednakże wchłania bardzo wiele wilgoci. Stąd też narażone są na nią wszystkie budynki z kamienia wzniesione. Wypalone z tego kamienia wapno nie wiąże w wodzie tak dobrze, jak wapno kamienia opolskiego¹⁷.

Każdy etap dziejów nadawał wzgórzu nowe określenie związane z jego funkcjonowaniem, jak też z tworzącą się legendą oraz z jego gospodarzami. Na początku XIX wieku Opole stało się dużym ośrodkiem produkującym cement portlandzki. W produkcji cementu stosowano innowacyjne rozwiązania inżynierskie. Przemysł cementowy doprowadził do znacznego rozwoju miasta.

Czasy klasztoru Dominikanów i szpitala św. Wojciecha

O wzgórzu mówimy, że nie tylko dominikańskie, ale i Wojciechowe¹⁸. Pojawienie się dominikanów w Polsce w XIII wieku wynikało z zapotrzebowania na nową formę duszpasterstwa miejskiego, co wiązało się z urbanizacją i rozwojem miast, do których napływała ludność wiejska w poszukiwaniu pracy i osiedlania się. Zakony żebracze realizujące życie ewangeliczne w ubóstwie identyfikowały się z biednymi, a prowadzona wśród nich posługa wzbudzała uznanie możnych. Zostali więc dominikanie sprowadzeni przez księcia opolskiego Bolka I i obok franciszkanów, którzy przybyli do piastowskiego grodu w 1248 roku, na dobre zadomowili się w Opolu. W tym okresie miasto to było stolicą księstwa piastowskiego i ważnym ośrodkiem handlowo-rzemieślniczym na drodze z Wrocławia do Krakowa. Prawa miejskie uzyskało najpóźniej w 1217 roku (lokacja na prawie flamandzkim). Posiadanie obu zakonów żebraczych świadczyło o zamożności miasta i jego prestiżu. Ich wspólnoty żyły z tego, co im ofiarowano, nadwyżkę otrzymanych dóbr oddając potrzebującym. Fundacja klasztoru przypadała na lata 1304 lub 1307¹⁹. Wte-

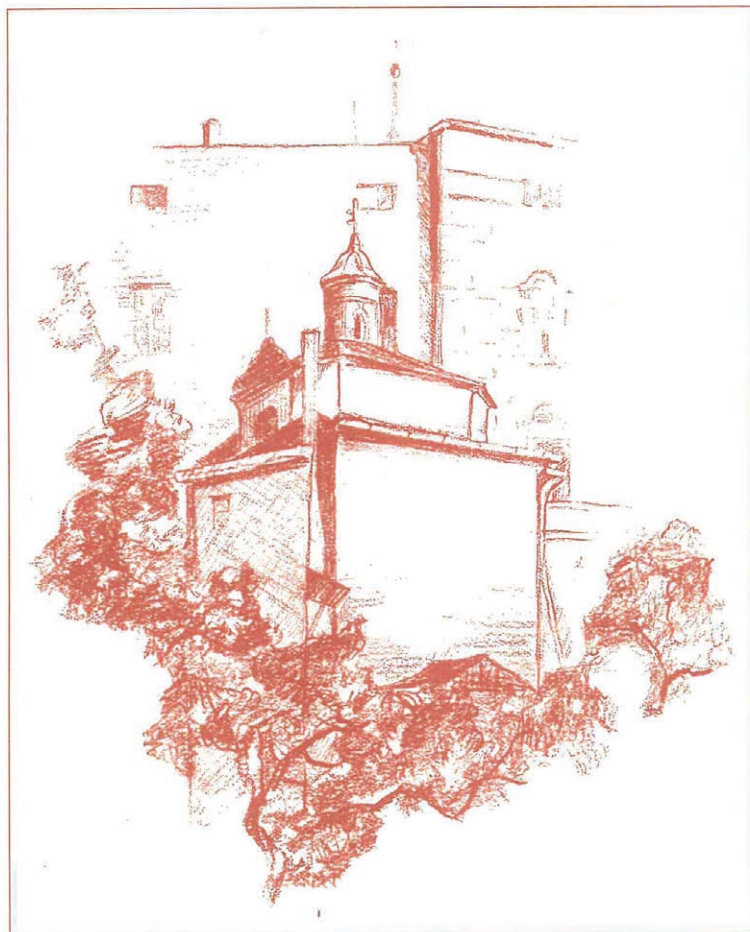
Lubelskiej 1961 W. Uliczka wiodła do dawnego wyrobiska kamienia wapiennego znajdującego się na dzisiejszym placu Kopernika, stąd prawdopodobnie nazwa, por. niem. Stein 'kamień'. *Ibidem*, s. 39.

¹⁷ J.K. Stock, *Notatki z Opola*, oprac. W. Kaczorowski, Opole 1996, s. 28.

¹⁸ Stało się wzgórzem Wojciechowym za sprawą dominikanów, bo to oni spisali tradycję o pobycie Wojciecha w Opolu.

¹⁹ Dokument fundacyjny klasztoru zaginął, więc nie można dokładnie ustalić przybycia braci do Opola. *Vide Codex diplomaticus Silesiae*, t. 16, nr 2772, nr 2921. *Cf.* też: S. Makosz, *Dzieje miasta Opola (okres średniowieczny) oraz krótki opis zabytków historycznych*, Opole 1947, s. 11.

dy miasto było już otaczane murem obronnym²⁰. Mur przebiegał przez wzgórze. Kaplica św. Wojciecha – obiekt sakralny, którego dzieje wiążą się z pobytem w Opolu biskupa Pragi Wojciecha Sławnikowica, późniejszego św. Wojciecha – nie wchodziła w obręb murów miejskich. Pierwszy znany przekaz mówi, że została poświęcona w 1361 roku. Obecny kształt architektoniczny kaplicy zbliżony jest do nadanego jej w 1663 roku (il. 1). Kaplica pełniła funkcję baszty obronnej (baszta Dominikańska), a częste pożary, które ją trawiły w XVII wieku, doprowadzały do poważnych zniszczeń. Jednak mimo to w latach 1784, 1835 i 1909 była odbudowywana.

Il. 1. Kaplica św. Wojciecha, rys. J. Krügera z 1837 r. Ze zbiorów MŚO

²⁰ Mury obronne zaczął wznosić Kazimierz I Opolski, a w dużej mierze dokończył Władysław I Opolski, ojciec Bolesława I (1281–1313).

W 1885 roku otwarto wejście do kaplicy od strony nowo zbudowanego skrzydła szpitala św. Wojciecha. Od tego czasu była kaplicą służącą głównie pacjentom Sankt Adalbert Hospital.

Najstarsze zatem relikty architektoniczne Wzgórza Uniwersyteckiego to gotyckie fragmenty murów, prezbiterium kościoła poddominikańskiego NMP i pozostałość wieży zamku Górnego z fosą obronną. Dominikanie początkowo otrzymali prowizoryczne zabudowania na opolskim wzgórzu wraz z funkcjonującym tu kościołem NMP. Niestety nie zachował się dokument fundacyjny opolskiego klasztoru²¹. Rok 1295 to data potwierdzenia obecności dominikanów na wzgórzu²². Drewniane budynki klasztorne zostały wzniesione na skale wapiennej na płytkich fundamentach, w najstarszych częściach wykonanych z kamienia. W latach 1361–1364 klasztor i przylegający do niego poświęcony kościół pod wezwaniem św. Wojciecha były już budowlami murowanymi. Pierwszy znany rysunek klasztoru Dominikanów autorstwa śląskiego kartografa i rysownika Fryderyka Bernarda Wernera pochodzi z połowy XVIII wieku (zob. il. 2).

Il. 2. Klasztor Dominikański wraz z kościołem Najświętszej Marii Panny ok. poł. XVIII w., rys. F.B. Wernera. Ze zbiorów MŚO

²¹ Vide A. Pobóg-Lenartowicz, *Jeszcze o początkach klasztoru dominikanów w Opolu*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Opolskiego” 1998, Historia, t. 35, s. 8–9.

²² E. Schramek, *Das Kollegiatstiftzum hl. Kreuz in Oppeln*, Oppeln 1916, s. 8; J. Kopicz, *Dzieje Kościoła katolickiego na Śląsku Opolskim*, Opole 1991, s. 28; W. Dziewulski, *Za Piastów opolskich. Obraz miasta [w:] Opole. Monografia miasta*, s. 84; J. Kłoczowski, *Dominikanie polscy na Śląsku w XIII–XIV wieku*, Lublin 1956, s. 289; U. Popłonyk, *Opole*, Wrocław 1970, s. 109.

Dominikanie opolscy żyli w ubóstwie. Niewystarczające dobra i środki finansowe oraz ograniczone możliwości rekrutacyjne sprawiały, że liczba zakonników rzadko osiągała przepisową liczbę 12 braci²³, a klasztor nie odegrał znaczącej roli w historii zakonu. W znacznie lepszej sytuacji znaleźli się franciszkanie, którzy stali się księżącym klaszturem, usytuowanym w pobliżu zamku piastowskiego nad kanałem Młynówka. O dziejach zakonu dominikańskiego w Polsce istnieje bogata literatura przedmiotu, w której z rzadka można znaleźć informacje o dominikanach opolskich. Nie zachowała się żadna kronika opolskich dominikanów²⁴. Bracia opolscy, którzy w tamtych czasach tworzyli klimat i historię opolskiego wzgórza, nie zasiadali we władzach zakonu. W klasztorze istniała szkoła konwentualna. Nie znajdujemy imion braci opolskich na listach znanych europejskich uniwersytetów. Jednym z najwybitniejszych członków zakonu znanym w całej Europie był kaznodzieja Peregryn – przeor dominikanów w Raciborzu i we Wrocławiu (*Peregrinus Opoliensis* według dwóch dokumentów datowanych na 1318 rok). Należy też dodać, że Peregryn był pierwszym inkwizytorem mianowanym na Polskę. Jego zbiór 120 kazań powstał pomiędzy rokiem 1297 a 1305²⁵, a współcześnie został opublikowany w wersji łacińskiej i polskiej staraniem Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego²⁶. Warto dodać, że archiwum oraz biblioteka klasztorna opolskich dominikanów zostały przekazane Jerzemu Krzysztofowi Pruszkowskiemu na przechowanie na zamku w Prószkowie²⁷. Zdaniem Anny Pobóg-Lenartowicz: „trudno dziś określić, które z wymienionych ksiąg dotrwały do dzisiaj. Jeszcze w XVII w. zamek w Prószkowie został spalony przez Szwedów. To, co ocalało, zostało jeszcze w 1969 r. wywiezione do Mikulova, Lipnika nad Bečvou i Boskovic”²⁸. To, co w następnych dziesięcioleciach odtworzono, zostało rozproszone po przeprowadzonej przez władze pruskie w latach 1810–1811, na mocy edyktu cesarza Fryderyka Wilhelma III, sekularyzacji. Średniowieczny klasztor Dominikanów, jak wiele obiektów w Polsce, w czasach pokoju rozwijał się i piękniał dzięki artystom i przedsiębiorczym gospodarzom. Świadczą o tym: zachowany barokowy kapitułarz w skrzydle przylegającym do kościoła (dzisiejsza Sala Plafonowa Collegium Maius Uniwersytetu Opolskiego), nakryty sklepieniem kolebkowym z lunetami zdobionymi trzema plafonami z późnobarokową polichromią przedstawiającą Trójcę

²³ E. Wólkiewicz, *Stan badań nad średniowiecznymi dziejami klasztoru dominikanów w Opolu*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Opolskiego” 1998, Historia, t. 35, s. 24.

²⁴ Nie zachowała się, ale udało się ją odtworzyć. *Vide* A. Pobóg-Lenartowicz, *Zaginiona średniowieczna kronika dominikanów opolskich*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 2011, t. 31; *cf.* też: *eadem*, *Zaginiona nowożytna kronika dominikanów opolskich*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 2013, t. 33, s. 51–56. W przygotowaniu jest monografia dotycząca prozopografii klasztoru, a lista zidentyfikowanych dominikanów opolskich przekracza 300 osób. *Vide eadem*, *Psy Pana, czyli rzecz o dominikanach z opolskiej Górk*, Opole 2020.

²⁵ J. Wolny, *Peregryn z Opola* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 25, Wrocław 1980, s. 598–602.

²⁶ *Peregryn z Opola, Kazania de tempore i de sanctis*, red. J. Wolny, Kraków 2001, 632 s.

²⁷ Zasoby biblioteczne i archiwalne przekazano z obawy przed najazdem Szwedów w okresie wojny trzydziestoletniej. Zapiska ta widnieje w pracy Reginalda Nepomucena Grossa, XVIII-wiecznego historyka dominikańskiego. *Vide* A. Pobóg-Lenartowicz, *Odnalezione archiwum rodu Pruszkowskich*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2012, t. 67, z. 2, s. 125, *cf.* też: *eadem*, *Kasata klasztoru dominikanów w Opolu. Zarys problemu* [w:] *Kasaty klasztorów na obszarze dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i na Śląsku na tle procesów sekularyzacyjnych w Europie*, t. 2, red. M. Derwich, Wrocław 2014.

²⁸ A. Pobóg-Lenartowicz, *Odnalezione archiwum rodu...*, s. 131.

Świątą, wizerunki Michała Archanioła i Anioła Stróża z datami 1730 i 1734²⁹. Szczęśliwie przetrwały pożar kościoła i klasztoru w 1739 roku. Po opuszczeniu w 1811 roku nakazem władz pruskich Opola dominikanie do klasztoru już nie powrócili. Klasztor stał się własnością państwa pruskiego, siedzibą Zarządu Prowincji oraz miejscem zamieszkania dla urzędników. Zaniedbywany niszczał, popadając w ruinę. Historia wzgórza od tego czasu zaczęła być pisana od nowa.

Wzgórze Dominikańskie, Klasztorne, a może Szpitalne?

W roku 1845 proboszcz parafii Św. Krzyża w Opolu ks. Carl Alois Gaerth (1789–1855) postanowił odkupić od władz pruskich klasztor i uczynić z niego szpital. Cena, jaką wyznaczili mu urzędnicy, była wysoka i wynosiła 4035 talarów³⁰. W ciągu dwóch lat, dzięki zaangażowaniu i ogromnej ofiarności wiernych, zebrał całą kwotę i wykupił dawne zabudowania poklasztorne. Dalsze starania i aktywna działalność pozwoliły zebrać środki finansowe i przeprowadzić gruntowny remont obiektu. 23 kwietnia 1853 roku otwarto szpital i nawiązując do tradycji, nadano mu nazwę św. Wojciecha (Sanct Adalbert Hospital). Wygląd klasztoru-szpitala utrwalił na rycinie z 1863 roku Josef Krüger (il. 3).

Il. 3. Opole, klasztor Dominikanów, 1863 r., rys. J. Krüger. Ze zbiorów MUO, fot. S. Koral

²⁹ J. Filipczyk, *Zabytki mówią* [w:] *Opole. Dzieje i tradycja*, red. B. Linek, K. Tarka, U. Zajęczkowska, Opole 2011, s. 202–203.

³⁰ A. Pobóg-Lenartowicz, *Kasata klasztoru dominikanów...* [w:] *Kasaty klasztorów...*, t. 2, s. 229.

Ksiądz Gaerth zmarł w 1855 roku przeżywszy 66 lat³¹. Jeszcze za jego życia w opolskiej parafii w 1846 roku rozpoczął pracę duszpasterską młody 26-letni ksiądz pochodzący z pobliskich Krapkowic Wilhelm Porsch (1820–1895). W 1853 roku został kuratorem kościoła Na Górcie, a w 1862 roku proboszczem parafii św. Krzyża w Opolu i kuratorem szpitala św. Wojciecha. Doprowadził do jego znacznego rozwoju i rozbudowy o nowe skrzydło (obecnie Muzeum Uniwersytetu Opolskiego), z którego wnętrza można było wejść do kaplicy św. Wojciecha wyposażonej w piękny barokowy ołtarz i sztukaterię na suficie – od tej pory kaplicy szpitalnej dla chorych. Szpital doposażano w nowoczesny sprzęt medyczny, specjalistyczne pracownie i sale naświetleń. W 1884 roku Porsch przy wsparciu założonej Fundacji św. Wojciecha otworzył sierociniec dla 80 dzieci – dziś gmach Collegium Minus Uniwersytetu Opolskiego. Budynek został wybudowany w stylu neogotyckim, nawiązując do form i rozwiązań znanych z architektury gotyckiej. Szpital pełnił też funkcję lecznicy dla wojennych rekonwalescentów i kuracjuszy, po raz pierwszy w 1866 roku podczas wojny prusko-austriackiej³² (zob. il. 4).

Il. 4. St. Adalbert Hospital u. Waisenhaus – Szpital i sierociniec św. Wojciecha. Dar Uniwersyteckiego Stowarzyszenia na rzecz Ratowania Zabytków Śląska Opolskiego. Wydawnictwo Graph. Kunstanstalt Kettling & Krüger, Schalksmühle i. Westf. Nr 31174, pocz. XX w. Ze zbiorów MUO, fot. S. Koral

³¹ Szerzej o życiu i działalności Gaertha *vide* W. Kaczorowski, *Karl Alois Gaerth – studium biograficzne*, „Śląsk Opolski” 2000, nr 3.

³² S.S. Nicieja, *Wzgórza Uniwersyteckie w Opolu. Ludzie i zabytki, fakty i legendy*, Opole 2008, s. 40–41.

W 1939 roku do szpitala św. Wojciecha były przewożone ofiary działań wojennych. W 1945 roku szpital został splądrowany i zniszczony. W latach 50. zaczął pełnić funkcję szpitala wojewódzkiego w Opolu. Władze komunistyczne zlikwidowały Fundację św. Wojciecha, a szpital Na Górcie stał się własnością państwa. Po uzyskaniu przez szpital nowego obiektu budynek Na Górcie został opuszczony i popadał w ruinę. Kaplica św. Wojciecha w 1945 roku została zniszczona. Zaginął barokowy ołtarz, skuto freski, a jej pomieszczenie zamieniono na szpitalny magazyn. Niedoinwestowany szpital popadał w ruinę, a po 45 latach został zamknięty. Na początku lat 90. XX wieku wskutek naruszenia struktury wzgórza przez wody gruntowe, które wypłykały piasek i glinę między skałami margłowymi, budynek szpitalny popękał i groziło mu zawalenie. Stropy dosłownie wisiały na drewnianych, zbutwiałych belkach. Wówczas zapadła decyzja władz wojewódzkich, aby wyprowadzić stąd szpital. W pośpiechu kończono budowę nowego szpitala, wówczas na peryferiach Opola przy ulicy Witosa – obecnie Uniwersytecki Szpital Kliniczny. Opuszczone budynki na wzgórzu niszczały do 1996 roku, kiedy to przejął je Uniwersytet Opolski. Od 1998 roku stał się własnością Uniwersytetu Opolskiego³³. Trwająca trzy lata (1998–2001) skomplikowana inwestycja przebudowy zniszczonego budynku poszpitalnego z przeznaczeniem na potrzeby uniwersyteckie realizowana była z wielkim zaangażowaniem JM Rektora prof. dra hab. Stanisława Sławomira Nicieji. Obiekt nazwany Collegium Maius otwarto uroczyście 4 października 2001 roku.

Czasy uniwersyteckie

Uniwersytet Opolski, największa wyższa uczelnia na Opolszczyźnie, wśród kilkunastu obiektów architektonicznych współczesnych posiada zabytkowy gmach Collegium Maius. Budowla usytuowana na Wzgórzu Uniwersyteckim wyróżnia się pięknem architektury i jest obiektem historycznym. Odrestaurowany i uratowany przed degradacją przystosowany został do prowadzenia studiów, badań, a także działalności organizacyjno-administracyjnej. W kulturowym dziedzictwie narodowym pełni szczególnie ważną funkcję jako zabytek – w przeszłości klasztor Dominikanów, następnie w czasie pierwszej i drugiej wojny światowej szpital dla wojska oraz mieszkańców Opola. Przy Collegium Maius usytuowana jest kaplica św. Wojciecha, obiekt sakralny pochodzący z XIV wieku, odgrywający wówczas rolę baszty obronnej wkomponowanej w mury miasta. Zabudowania zabytkowe tworzące kompleks architektoniczny: z Collegium Maius Uniwersytetu Opolskiego, zabytkową kaplicą św. Wojciecha, kościołem poświęconym Najświętszej Maryi Pannie i św. Wojciechowi, wpisują się w najwyższej położoną część Opola. W Collegium Maius działa Muzeum Uniwersyteckie. Zgromadzone eksponaty historyczne, związane z kulturą, sztuką, dziejami Uniwersytetu Opolskiego, wzbogacone o stałą ekspozycję sięgającą prehistorii: „Paleontologiczne skarby ziemi opolskiej”, budzą olbrzymie zainteresowanie. Także dzieła znajdujące się w kaplicy

³³ S.S. Nicieja, *Alma Mater Opoliensis: ludzie, fakty, wydarzenia. Księga jubileuszowa w 50. rocznicę Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu i 10. rocznicę powstania Uniwersytetu Opolskiego*, Opole 2005, s. 276.

św. Wojciecha, unikatowe w kręgu kultury i zabytków sakralnych, są przedmiotem dużego zainteresowania zwiedzających. Piękno tego miejsca dopełnia studzienka, nieodłączny atrybut kultu św. Wojciecha. Przestrzeń Wzgórza Uniwersyteckiego wokół kompleksu zabytkowych budowli wypełniają galerie dzieł sztuki i rzeźby artystycznej, posągi, tablice, kolumny, obeliski, pomniki o znaczeniu kulturowym i historycznym. Tutaj też od strony wschodniej na wzgórzu umieszczona została druga galeria – twórców polskiej piosenki. To wysokiej klasy rzeźby portretowe wybitnych poetów, m.in. Jonasza Kofty, Wojciecha Młynarskiego, Jeremiego Przybory, Jerzego Wasowskiego, Agnieszki Osieckiej. Są to pomniki w głównej mierze autorstwa profesora rzeźby Mariana Molendy. W tym szczególnym miejscu Opola znajdują się grób i rzeźba senatora Edmunda Osmańczyka. Na Wzgórzu Uniwersyteckim w Opolu koncentruje się życie naukowe i kulturalne studentów oraz mieszkańców Opola i Opolszczyzny. Tysiące turystów z kraju i z zagranicy przyjeżdżają, by zwiedzić to najpiękniejsze miejsce, na którym odratowane zabytki wpisały się w historię miasta i jego kulturę, zachowały się jako trwałe dziedzictwo narodowe. Czasy uniwersyteckie to okres wydobywania wzgórza z historycznego zapomnienia. Obecny kształt nadał mu profesor Stanisław Sławomir Nicieja, rektor Uniwersytetu Opolskiego kilku kadencji, jako dociekliwy koneser zabytków, o niebywałej wrażliwości na niszczące w zapomnieniu, rozproszone pozostałości kultury i sztuki wytworzone przez twórców mieszkających na Śląsku Opolskim. Tak wspomina on początek czasów uniwersyteckich na dawnym Kalkbergu, wzgórzu dominikańskim i wojciechowym:

Wprowadzenie uniwersytetu na wzgórze, ze starymi, urokliwymi architektonicznie budynkami, obrosłymi legendami i piękną historyczną tradycją, dawało wielką szansę nawiązania do etosu średniowiecznych uniwersytetów, które lokowane były z reguły w pięknych gotyckich, a później renesansowych i barokowych budynkach, często przy – albo pokościelnych. To był główny powód, aby z całą determinacją dążyć do wprowadzenia uniwersytetu w mury dawnego klasztoru dominikanów³⁴.

Profesor Nicieja osobiście zadbał zarówno o najdrobniejszy szczegół wewnątrz tego poddominikańskiego zespołu klasztornego, jak i zabytki wkomponowane w to wzgórze. Tak było z dwiema barokowymi płytami epitafijnymi Kitlitzów. Wydobyte z ruin poprotestanckiego kościoła w Miechowicach Oławskich, w gminie Wiązów, po odrestaurowaniu w 2001 roku zostały umieszczone przed wejściem do kaplicy św. Wojciecha. Płaskorzeźby te, będące pierwszymi obiektami w zbiorach Muzeum Uniwersytetu Opolskiego, pochodzą z 1625 roku. Pierwsza z nich przedstawia rycerza Georga Friedricha von Kitlitz zmarłego w 1620 roku³⁵, doradcy i marszałka na dworach: księcia na Legnicy i Brzegu Jerzego II oraz księcia brzeskiego Joachima Fryderyka i Jana Christiana, od 1597 roku rektora Uniwersytetu we Frankfurcie nad Odrą. Po stronie prawej wejścia do kaplicy widnieje druga płyta epitafijna drugiej żony Georga Friedricha von Kitlitz Barbary von Frankenbergund Proschlitz, zmarłej 30 lat później.

³⁴ S.S. Nicieja, *Wzgórze Uniwersyteckie*, „Indeks. Pismo Uniwersytetu Opolskiego” 2006, nr 7–8, s. 55.

³⁵ *Vide* M. Kosman, *Poczet prymasów Polski*, Poznań 1997, s. 26.

Dzisiejsze Wzgórze Uniwersyteckie

Obecny kształt dzisiejszego Wzgórza Uniwersyteckiego to zasługa rektora Uniwersytetu Opolskiego prof. dra hab. Stanisława Sławomira Nicieji, a także architektów Krystyny i Andrzeja Szczepańskich, którzy dokonali przebudowy tego zabytkowego obiektu, odsłaniając jego piękne barokowe wnętrza. Nie byłoby dzisiejszego wzgórza, gdyby nie polscy historycy, którzy przystąpili do badań nad wzgórzem i jego zabytkami, rozpowszechniając tym samym jego interesującą historię. Wśród nich wymienić należy: prof. Annę Pobóg-Lenartowicz, ks. prof. Kazimierza Dołę, prof. Włodzimierza Kaczorowskiego oraz nestora polskich architektów i publicystę Andrzeja Hamadę, autora książki *Architektura Opola wpisana w dzieje miasta. Opole i Wzgórze Uniwersyteckie* miało też swoich rysowników i malarzy. Utrwalali je na płótnie i rysunku w XVIII wieku Fryderyk Bernard Werner³⁶, w kolejnym wieku Josef Krüger, a współcześnie na przełomie XX i XXI wieku Edward Szczapow i Andrzej Hamada, zaś w fotografii Sylwester Koral, Tadeusz Parcej, Jerzy Stemplewski oraz Jerzy Mokrzycki.

Z inicjatywy prof. Stanisława Sławomira Nicieji w 2003 roku powołano Uniwersyteckie Stowarzyszenie na rzecz Ratowania Zabytków Śląska Opolskiego. To dzięki jego wieloletniej działalności, integrowaniu miłośników i pasjonatów zabytków Śląska, wspomagających przedsięwzięcia na rzecz ich renowacji, do pracowni restauratorskiej kierowanej przez Rafała Rzeźniczka zaczęły napływać pierwsze wydobywane z gruzowiska, uratowane od zapomnienia i przed całkowitym zniszczeniem zabytki. Prawdziwym rytasem było przywiezienie do renowacji niezwyklej wartości artystycznej i historycznej rzadkiego zespołu rzeźb barokowych *Cztery Pory Roku*³⁷. Powstałe w warsztacie Henryka Hartmanna, wybitnego XVIII-wiecznego rzeźbiarza śląskiego, tworzącego w Bardzie Śląskim w latach 1751–1755. W 1752 roku figury zamówienie zostały przez rodzinę Frankenbergów do ich letniej rezydencji w Biestrzykowicach pod Namysłowem. Przez ostatnie 30 lat niszczały w parku pałacowym w Rogowie Opolskim. Po nich sukcesywnie na wzgórzu zaczęły się pojawiać: nieznanego pochodzenia figura w granicie przedstawiająca zakonnik trzymającego kulę, mogąca pochodzić nawet z XIV wieku podarowana przez Krystynę i Andrzeja Brzozowskich właścicieli Galerii na Studziennej. Nazwano ją umownie Peregrynem z Opola³⁸. W 2004 roku umieszczono ponad 4-metrową barokową kolumnę maryjną z 1682 roku depczącą smoka – symbol zła, pochodzącą z Regulic. Figury maryjne w wiekach XVII i XVIII stawiano na Śląsku jako wota dziękczynne za ocalenie podczas wojen, głodu czy zarazy. Przez pięć lat trwały zabiegi, aby poddać renowacji i przenieść z Kopic na Wzgórze Uniwersyteckie rzeźbę Carla Kerna przedstawiającą św. Krzysztofa z Dzieciątkiem Jezus na ramieniu otoczoną

³⁶ Na Śląsku przetrwały bogate zbiory rysunków i miedziorytów Friedricha Bernharda Wenera (1690–1776), inżyniera, autora kilku tysięcy rysunków przedstawiających widoki miast, osiedla wiejskie, zamki, klasztory znajdujące się w całej Europie. *Vide* W. Kaczorowski, *Friedrich Bernhard Werner (1690–1776) – twórca graficznych obrazów Śląska jako regionu europejskiego* [w:] *Kultura polityczna w Polsce*, red. M. Kosman, t. 3: *Wizje przyszłości*, Poznań 2000, s. 171–176.

³⁷ J. Filipczyk, *op. cit.*, s. 203.

³⁸ W rzeczywistości przedstawia bł. Czesława, polskiego dominikanina. W 1963 roku na prośbę abpa Bolesława Kominka papież Paweł VI ogłosił bł. Czesława patronem Wrocławia. *Vide* W.A. Niewęglowski, *Leksykon świętych*, Warszawa 2006, s. 117.

smukłym neogotyckim baldachimem, tzw. edykułą. U wejścia na dziedziniec wewnętrzny Uniwersytetu stoi kolumna, którą nazwano „dominikańską” – ku pamięci pracujących tu w latach 1295–1811 dominikańskich zakonników. To figura nieznanego świętego z księgą w dłoni. Została zakupiona od rolnika spod Złotoryi. W pobliżu ustawiono piaskowcowy obelisk Hildelbrandów z 1819 roku, wykonany przez nieznanego artystę ku upamiętnieniu tragicznie zmarłych starosty namysłowskiego i jego małżonki. Frontową ścianę Collegium Maius od strony dziedzińca wewnętrznego zdobi „tablica papieska”, poświęcona papieżowi Janowi Pawłowi II (1920–2005), który uważany jest za współtwórcę Uniwersytetu Opolskiego. Miejsce to oświetniają liczące 350 lat dwie niezwykle figury barokowe: przedstawiające Matkę Boską i św. Jana, pochodzące z Kamieńca Ząbkowickiego. Za kaplicą św. Wojciecha stoi figura Chrystusa Salvatora wydobyta z gruzowiska po starym cmentarzu przy ul. Wrocławskiej w Opolu. Idąc w stronę wspomnianych już rzeźb alegorycznych *Cztery Pory Roku*, napotkamy urny kamienne z pałacu Garnierów w Biestrzykowicach pod Namysłowem. Dalej znajduje się Melpomena, grecka muza z Olimpu opiekująca się tragedią, symbol sztuk teatralnych. U wejścia do dawnego wirydarza klasztornego stoi na kolumnie muza łagodności i nadziei. To posąg Hermana Wittiga zrekonstruowany przez opolskiego rzeźbiarza Rafała Rzeźniczka. Tuż obok po prawej stronie witają nas trzy amory z Biestrzykowic. Jeden gra na skrzypcach, drugi trzyma bukiet, trzeci dzierży róg obfitości. Wyłaniające się alegorie pór roku, muzy, putta, dama z harfą nadają temu miejscu klimat wyjątkowy, stąd wzgórze stało się również siedzibą muz łagodnych (il. 5).

Na końcu wirydarza stoi mała kapliczka przedstawiająca Chrystusa na krzyżu i oplakującego niewiasty. Jest to najstarszy zabytek Wzgórza Uniwersyteckiego mający 500 lat. Wykopano go przy rekonstrukcji dawnego wirydarza klasztornego. Na ścianie budynku Uniwersytetu zamykającego wirydarz umieszczono XIX-wieczną figurę św. Wojciecha ofiarowaną przez nieżyjącego już proboszcza kościoła NMP Edwarda Kucharza.

Nie byłoby obecnego Wzgórza Uniwersyteckiego gdyby nie współdziałł w jego tworzeniu współczesnych mecenasów. Wśród nich należy wymienić m.in: prezesa Stowarzyszenia na rzecz Rozwoju Uniwersytetu Opolskiego, mec. Hendrika Fotha, fundatora remontu kaplicy św. Wojciecha, twórcy Fundacji św. Wojciecha, sponsora wielu zabytków przedsiębiorcy ze Strzelec Opolskich Karola Cebulę, Norberta Kwaśnioka, Adama Walawendera, Andrzeja Balcerka (z Cementowni Gorażdże), Andrzeja Dudę (z firmy Opolbau), ks. Edwarda Kucharza, dyr. Muzeum Diecezjalnego ks. prof. Piotra Maniurkę, Krystynę i Andrzeja Brzozowskich i wielu innych darczyńców zapisanych w uniwersyteckich kronikach. Są to ludzie wyjątkowi, o których uniwersytet nigdy nie zapomni. Historia Góry Wapiennej (Kalkbergu), która w ciągu wieków stała się Wzgórzem Uniwersyteckim, w naturalny sposób obrazuje specyfikę historii miejsca, jego możliwości i kierunki zachowywania pamięci o industrialnej przeszłości, tak ważnej dla naszego regionu.

Podsumowanie

Wzgórze Uniwersyteckie przypomina mieszkańcom tradycję miasta położonego na Kalkbergu. Odwołuje się jednocześnie do historii Opola, jako znaczącego ośrodka w produkcji cementu. Przemysł cementowy wyznaczał kierunki i dynamikę rozwoju gospodarczego,

II. 5. Muza łagodności autorstwa Hermana Wittiga. Ze zbiorów MUO, fot. J. Stemplewski

urbanistycznego, demograficznego i kulturalnego miasta, które ostatecznie uzyskało status ośrodka uniwersyteckiego. Można dziś powiedzieć za prof. Stanisławem Nicieją:

Gmach główny Uniwersytetu Opolskiego to siedem wieków historii. Kaplica św. Wojciecha z zakorzenioną legendą o praskim biskupie przesuwa historię tego miejsca jeszcze o trzy wieki wstecz. Czy można dla Uniwersytetu jako instytucji, która osadzona jest głęboko w etosie średniowiecza, znaleźć było lepsze miejsce dla jego materialnej lokalizacji.

II. 6. Studnia św. Wojciecha w dawnym wirydarzu klasztornym. Ze zbiorów MUO, fot. J. Stemplewski

Piękno i zachwyt nad dzisiejszym Wzgórzem Uniwersyteckim przekonują, że miał rację. Wzgórze Uniwersyteckie stało się jednym z najchętniej odwiedzanych przez opolan i turystów miejsc w naszym mieście.

Bibliografia

- 75 Jahre Oppelner Portland Zement, Oppeln 1933.
- Alma Mater Opoliensis 1994–2014. Wystawa jubileuszowa z okazji 20-lecia Uniwersytetu Opolskiego. Katalog*, oprac. W. Matwiejczuk, K. Mazur-Kulesza, Opole 2014.
- Buko A., *Archeologia Polski wczesnośredniowiecznej. Odkrycia – hipotezy – interpretacje*, Warszawa 2011.
- Choroś M., Jarczak Ł., *Ludzie i historia w nazwach ulic Opola*, Opole 2010.
- Codex diplomaticus Silesiae*, t. 16, nr 2772, 2921.
- Hamada A., *Architektura Opola wpisana w dzieje miasta*, Opole 2008.
- Horoszkiewicz R., *Z przeszłości Opola*, Opole 1947.
- Idzikowski F., *Opole. Dzieje miasta do 1863 roku*, red. ks. S. Baldy, Opole 2002.
- Jak powstało Opole? Miasto i jego książęta*, red. A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 2006.
- Kaczorowski W., *Karl Alois Gaerth – studium biograficzne*, „Śląsk Opolski” 2000, nr 3, s. 1–11.
- Kasaty klasztorów na obszarze dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i na Śląsku na tle procesów sekularyzacyjnych w Europie*, t. 2, red. M. Derwich, Wrocław 2014.
- Kiedy miasto było morzem. Historia geologiczna Opola*, red. E. Yazykova, Opole 2017.
- Kłoczowski J., *Dominikanie polscy na Śląsku w XIII–XIV wieku*, Lublin 1956.

- Kopiec J., *Dzieje Kościoła katolickiego na Śląsku Opolskim*, Opole 1991.
- Kosman M., *Poczet prymasów Polski*, Poznań 1997.
- Kucharz E., *Opolski kościół na Górcie*, Opole 1998.
- Kucharz E., *Ślady św. Wojciecha na Opolskiej Ziemi*, Opole 1997.
- Kudyba T., *Opolskie białe złoto*, z cyklu „Cementownie Śląska Opolskiego: Grundmann”, <https://www.dladziedzictwa.org/2023/04/26/teresa-kudyba-opolskie-biale-zloto-z-cyklu-cementownie-slaska-opolskiego-grundmann/> [dostęp: 26.04.2023].
- Kultura polityczna w Polsce*, red. M. Kosman, t. 3: *Wizje przyszłości*, Poznań 2000.
- Lompa J., *Pielgrzym w Lubopolu, czyli Nauki wiejskie, szczególnie dla ludu szląskiego zastosowane*, Lubliniec 1844.
- Makosz S., *Dzieje miasta Opola (okres średniowieczny) oraz krótki opis zabytków historycznych*, Opole 1947.
- Morcinek G., *O przesławnym mieście Opolu słów kilka*, Katowice 1970.
- Nicieja S.S., *Alma Mater Opoliensis: ludzie, fakty, wydarzenia. Księga jubileuszowa w 50. rocznicę Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu i 10. rocznicę powstania Uniwersytetu Opolskiego*, Opole 2005.
- Nicieja S.S., *Wzgórze Uniwersyteckie*, „Indeks. Pismo Uniwersytetu Opolskiego” 2006, nr 7–8, s. 52–59.
- Nicieja S.S., *Wzgórze Uniwersyteckie w Opolu. Ludzie i zabytki, fakty i legendy*, Opole 2008.
- Niewęglowski W.A., *Leksykon świętych*, Warszawa 2006.
- Opole. Dzieje i tradycja*, red. B. Linek, K. Tarka, U. Zajączkowska, Opole 2011.
- Opole. Gród, miasto, stolica regionu*, red. U. Zajączkowska, Opole 2002.
- Opole. Monografia miasta*, red. W. Dziewulski, F. Hawranek, Opole 1975.
- Opolskie drogi świętego Wojciecha*, red. A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 1997.
- Peregryn z Opola, Kazania de tempore i de sanctis*, red. J. Wolny, Kraków 2001.
- Pobóg-Lenartowicz A., „Górka” pełna tajemnic, „Indeks. Pismo Uniwersytetu Opolskiego” 2001, nr 5–6, s. 36–37.
- Pobóg-Lenartowicz A., *Jeszcze o początkach klasztoru dominikanów w Opolu*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Opolskiego” 1998, Historia, t. 35, s. 7–22.
- Pobóg-Lenartowicz A., *Od opola do Opola. Popularna historia miasta*, Opole 2017.
- Pobóg-Lenartowicz A., *Odnalezione archiwum rodu Pruszkowskich*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2012, t. 67, z. 2, s. 125–132.
- Pobóg-Lenartowicz A., *Psy Pana, czyli rzecz o dominikanach z opolskiej Górki*, Opole 2020.
- Pobóg-Lenartowicz A., *Święty Wojciech*, Kraków 2002.
- Pobóg-Lenartowicz A., *Zaginiona nowożytna kronika dominikanów opolskich*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 2013, t. 33, s. 51–56.
- Pobóg-Lenartowicz A., *Zaginiona średniowieczna kronika dominikanów opolskich*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 2011, t. 31, s. 323–331.
- Popłonyk U., *Opole*, Wrocław 1970.
- „*Sacra Silentii provincia*”. 800 lat powstania dziedzicznego księstwa opolskiego (1202–2002), red. A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 2003.
- Schramek E., *Das Kollegiatstiftzum hl. Kreuz in Oppeln*, Oppeln 1916.
- Sękowski R., *Opole. Rozwój przestrzenny miasta do końca XVII wieku (szkice i wypisy źródłowe)* [w:] *Studia i teksty źródłowe z dziejów księstw opolskiego i raciborskiego*, z. 3, Opole 2013.
- Siek J., *Zamek górny w Opolu*, Opole 2022.
- Stock J. K., *Notatki z Opola*, oprac. W. Kaczorowski, Opole 1996.
- Studia i teksty źródłowe z dziejów księstw opolskiego i raciborskiego*, z. 3, Opole 2013.
- Wolny J., *Peregryn z Opola* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 25, Wrocław 1980, s. 598–602.

- Wólkiewicz E., *Stan badań nad średniowiecznymi dziejami klasztoru dominikanów w Opolu*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Opolskiego” 1998, Historia, t. 35, s. 23–35.
- Wyczański A., *Studia nad folwarkiem szlacheckim w latach 1500–1580*, Warszawa 1960.
- Ziemie polskie w X wieku i ich znaczenie w kształtowaniu się nowej mapy Europy*, red. H. Samsonowicz, Kraków 2000.